

Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Programmi periood	4 aastat (2023-2026)
Peavastutaja	Justiitsministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Esimese ja teise astme kohtud, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Prokuratuur, Eesti Kohtueksperitiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Eesti Advokatuur, Patendivolinike Koda

Sissejuhatus

Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga, valdkonna arengukava ei koostata. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“ koosneb ühest meetmest ja kuuest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiitsministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtueksperitiisi Instituut, Konkurentsiamet, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, esimese ja teise astme kohtud ning vanglad. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Justiitsministeerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, millega määratakse ühe või mitme omavahel seotud poliitikavaldkonna visioon, üleriigiline eesmärk ja prioriteetsed arengusuunad. Õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad strateegilised dokumendid on Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023.

Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmärkide elluviimisega on seotud õiguskaare digitaliseerimine, s.o arendada justiitsüsteemi infosüsteeme selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B). Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskeskond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C). Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu 2021. aastal valitsuses kinnitatud vägivalla ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C; ruum ja liikuvus (elukeskkonna) sihi muutus B).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

2023. aastast on programmipuud muudetud ning kasutusel on üks meede ja kuus tegevust. Meetme tasand on võrdsustatud programmiga. Seniste meetmete asemel jääb programmi üks meede. Õiguspoliitika kontekstis oli varasem tegevuste eristamine osade õigusvaldkondade kaupa kunstlik. Varasem tegevus „Andmekaitse valdkonna rakendamine“ liideti tegevusega „Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine“. Eelnevatel perioodidel tehtud eristus kriminaalpoliitika kujundamise ja elluviimise vahel ei olnud sisuline, kuivõrd neid ei ole alati võimalik üksteisest eristada. Sestap oli eristamine pigem formaalne ning ebamõistlik ning perioodil 2023-2026 on käsitletud ühe tegevusena. Senised programmi tegevused „Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine“ ja „Kriminaalpoliitika elluviimine“ on liidetud ning esitatud uue programmi tegevusena „Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus“. Justiitshalduspoliitika valdkonna meede oli varem jaotatud kaheks tegevuseks („Kohtumenetlus ja kohturegistrite pidamine“ ning „Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavus“), kuid edaspidi on koondatud ühe tegevuse alla. Varasem tegevuste jaotus oli tehtud formaalselt, struktuuriüksuste põhjal. Tegelikult olid mõlemad tegevused omavahel läbipõimunud: kohtulahendeid avaldatakse Riigi Teatajas, advokaat ja riigi toetatud õigusteenused on seotud eeskätt õigusemõistmisega, samuti kohtutäituri ja pankrotihalduri. Notariaat on oma sisutegevuse osas seotud eeskätt kohturegistriga, Ametlikud Teadaanded on seotud kohtute ja kohturegistrite teadete avaldamisega, teise tegevuse all paiknenud keskse kättetoimetamise projekt on suunatud eeskätt kohtutele jne. Senised programmi tegevused „Kohtumenetlus ja kohturegistrite pidamine“ ja „Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine“ on liidetud ning esitatud uue programmi tegevusena „Õigusemõistmise, õigusregiste ja õigusteenuste tagamine“. Tegevuste arvu vähendamise, üheksa tegevuse asemel kuus tegevust, ei ole vähendatud teenuste hulka, mille kaudu eesmärke ellu viiakse. Korrigeeritud on programmi, meetme ja tegevuste mõõdikuid. Meetme mõõdikud on edaspidi identsed programmi mõõdikutega, mistõttu on need lisatud programmi juurde. Peamised põhjused mõõdikute muutmisel ja vähendamisel tulenevad selles, et andmeid varasemalt kasutatud kujul enam ei koguta ega avaldata, valdkondlikud mõõdikud on ühendatud üheks terviklikuks mõõdikuks, varasemalt on kasutatud liiga menetluse spetsiifilisi mõõdikuid. Näiteks programmi tegevusele jätame pigem üldisemad kriminaalpoliitika indikaatorid, mida mõõdetakse ka kriminaalpoliitika põhialuste kontekstis. Need mõõdikud on paremini mõistetavad. Kirjeldatud muudatuste näol on tegemist pigem formaalsete muudatustega, mis tulemusvaldkonna eesmärke ja nende saavutamist ei mõjuta.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.				
Mõõdiku nimi	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Koht Maaailma vabaduse edetabelis	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
Eesti konkurentsivõime positsioon	26	27	27	27	27
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	74%	>79%	>79%	>79%	>79%
World Justice Project õigusriigi indeks	0,81	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis	15	<15	<15	<15	<15

kriminaaljustiitsüsteemi alakategoorias					
---	--	--	--	--	--

Programmi eelarve	2022 eelarve	2023 eelarve	eelarve		
			2024	2025	2026
Programmi kulud	183 285 670	222 131 967	219 310 064	220 466 986	220 253 332
<i>Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum</i>	183 285 670	222 131 967	219 310 064	220 466 986	220 253 332
<i>Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine</i>	9 140 481	11 569 481	10 264 452	10 014 323	9 320 254
<i>Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine</i>	4 384 046	4 863 734	4 881 474	4 850 976	4 757 877
<i>Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus</i>	31 892 283	40 580 958	38 759 968	38 750 773	38 822 110
<i>Karistuste täideviimise korraldamine</i>	69 507 456	80 245 483	77 932 149	77 761 043	77 631 714
<i>Õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine</i>	67 432 612	82 741 860	85 484 753	87 102 603	87 734 109
<i>Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele</i>	928 792	2 130 451	1 987 268	1 987 268	1 987 268

Hetkeolukorra analüüs

Muutuv ühiskond seab täiendavaid nõudmisi ning majandus lähtub aina enam teadmispõhisest lähenemisviisist. Sealjuures on oluline, et õiguskord arvestab paindlikult kõiki arenguid maailmas ning riik pakub uuenduslikke ja ettevaatavaid lahendusi. Samuti peab riigi õigus- ja kriminaalpoliitika suurendama inimeste heaolu ning tagama avatud ja turvalise ühiskonna, kus inimesed teavad oma õigusi ja võivad nende kaitses kindlad olla. Justiitsministeeriumil on keskne roll õigusruumi kujundamisel, toetades omaalgatuslikult erinevate lahenduste väljatöötamist, sh rõhudes põhiõiguste tagamisele ja kaitsmisele.

Riigid ei ole omavahelises konkurentsist mitte ainult majanduse ja elukeskkonna, vaid ka õiguskorra poolest. Seetõttu räägitakse viimastel aastatel palju nn regulatiivsest riikidevahelisest konkurentsist, sh on tekkinud reaalne konkurents ettevõtete jaoks atraktiivseima ärikeskkonna pakkumisel. Suurima tulu maksude ja loodud töökohtade näol saab riik, mis suudab kujundada kõige ettevõtjasõbralikuma ärikeskkonna.

Riigi õiguspoliitiline suund peab püüdlema selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, atraktiivne ja konkurentsivõimeline. Oluline on optimeerida riigiasutuste tööd ja muuta isikute suhtlus riigiga lihtsamaks. Eeltoodu tulemusena säilitame või parandame Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maailma vabaduse edetabelis on oluline säilitada „vaba“-staatus, samuti on oluline edendada Eesti konkurentsivõime positsiooni). Ühtlasi suurendame toetusi represseeritutele ning Eesti vabaduse õigusvastase võtmise ja okupatsiooni puudutavaga tegelejatele.

Kvaliteetne õigusloome parandab riigi konkurentsivõimet ning toetab ühiskonna üldist toimimist. Seaduse muutmise ei pea olema esimene ja ainus viis, kuidas probleemi lahendamisele reageerida, vaid

kaaluda tuleb ka muid mitteregulatiivseid võimalusi. Seepärast saabki öelda, et õigusloome mahu vähendamisele aitab kaasa eelnõu koostamisele eelneva esmase analüüsi, sh väljatöötamiskavatsuse järjepidev nõudmine.

Tagada tuleb perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi inim- ja põhiõigusi kaitsev õiguskeskkond, sh rahvusvahelisel tasandil ja piiriülese koostöö raames. Soodsa ja kaasaegse ettevõtluskeskkonna loomisel ja Eesti konkurentsivõime tagamisel on oluline roll majandustegevust reguleerival seadusandlusel. Ettevõtlusega alustamine ja tegelemine peab olema arusaadav ja mõistlikult lihtne, sh tuleb nutikalt kasutada tehnoloogia ja digimaailma võimalusi riigi ja ettevõtjate vahelises suhtluses. Nii seadusandluse kui riikliku järelevalve kaudu peab riik tagama intellektuaalse omandi kaitse ning toetama vaba konkurentsi ja tõhusalt reageerima tegevustele, mis võivad seda kahjustada. Muu hulgas on oluline, et rõhk on ennetusel ning toetamisel.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – ootus turvalisele Eestile on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“¹. Ühelt poolt peavad olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskulekale teele. Samuti peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtueksperitiisi Instituut) võimekuse kasvu ning süüteomenetluse digitaliseerimise. Oluline on investeerida nii EKEI seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumisena ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele, kui tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis puuduvad selleks vahendid. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamise vastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuursüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Seega kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud ning koostöös partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 26 000 kuritegu. Ka mujal läänemaailmas on kuritegevus vähenenud ja valdavalt kõige enam levinud kuritegude, eelkõige varguste arvelt. Samas on aga rahvusvaheliselt ja Euroopa Liidu riikide võrdluses Eesti heas positsioonis elanike poolt tajutud turvalisuse ning politsei usalduse kategoorias. Nimelt 94% inimestest peab Eestist turvaliseks, mis on EL riikide pingereas kaheksas.² Samas on probleemiks vangide ning tapmistele kõrged suhtarvud, kus jääme viimaste hulka.³ Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusallustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline peale vabanemist iseseisvalt õiguskulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui taastava õiguse laialdasem kasutamine ning ka vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus).

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Isikute ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavam nii erinevate õiguselukutsete teenus (vandetõlgid, kohtutäituriid, advokatuur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) kui ka õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

² Eurobarometer 464b. 2017. Europeans' attitudes towards security.

³ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

Tõhusa õigusriigi kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus. Eestis on 2002. aastal kasutusele võetud elektrooniline Riigi Teataja, milles avaldatud seaduste ja määruste muudatuste alusel ajakohastatud terviktekstidele on antud õigusjõud. 2010. aastast on kehtiva õiguse ainsaks allikaks Riigi Teataja võrguväljaanne. 2021. aastaks on enamus olulisest õigusteabest, sh kohaliku omavalitsusüksuste määrused, seaduste ja määruste tõlked, kohtulahendid ja nende kokkuvõtted ning eelnõude menetluse andmed koondatud Riigi Teatajasse. Vajalik on jätkuvalt koondada oluline õigusteave Riigi Teatajasse ja kaasajastada õigusteabe kättesaadavust kasutajate vajadustest lähtuvalt. Suurendamaks läbipaistvust ettevõtlussektoris ning arendamaks uusi, andmepõhiseid teenuseid, muudeti äriregistri andmed alates 2022. aasta 1. oktoobrist tasuta kättesaadavaks.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. 2006. aastal liideti esimese astme kohtute tööpiirkondi. Kohtumajade asukohad jäid samaks, kuid vahepeal on jätkunud inimeste, ettevõtete ja ka õigusvaidluste koondumine suurematesse keskustesse. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Eeltoodu saavutamist toetab läbivalt rahvusvaheline koostöö ja tehnoloogilised lahendused. Arvestades isikute piiriülese liikumise suurenemist mängib rahvusvaheline koostöö aina suuremat rolli tõhusama ja inimkeskse õigusruumi kujundamises ning õiguste jõustamises.

Ühiskonna heaks toimimiseks on vaja, et õigusruum oleks arusaadav ja terviklik ning õigusemõistmine tõhus.

Olulised tegevused

- **Õiguskaare digitaliseerimine**

Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata **õiguskaare digitaliseerimist**. Tegevuse raames täiustatakse ja võetakse kasutusele uusi töökeskkondi, mis tagavad vajaliku teabe digitaalse kättesaadavuse ning andmete vahetuse. Eesmärk on masinloetavate andmete kasutuselevõtu kaudu hoida kokku kulusid, muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks. Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi, arendame infosüsteeme, kohtuekspertiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses. Püüdleme tõhusa kriminaalõiguse ja selle rakendamise poole. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Eesmärgiks on jõuda 2023. aastal esimeste paberivabade kriminaalmenetlusteni. Läbi infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu saame aidata kaasa nii kriminaalmenetluste tõhustamisele, kui intellektuaalse omandi õiguste tagamisele. Arendamisel olev digitaalne ja kõigile jälgitav koosloome keskkond koondab tulevikus kogu Eesti elu mõjutava õigusloomeprotsessiga seotud teabe ühte kohta, katab kogu õigusakti loomekaare kuni Riigi Teatajas avaldamiseni ja võimaldab huvirühmade ning ekspertidega koostöös avatumat poliitika- ja õigusloomet.

- **Kodanikukesksed teenused**

Kodanikukesksete teenuste kujundamisel on vaja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks, luua juurde lihtsaid ning kättesaadavaid abi võimalusi.

- **Konkurentsivõimeline ärikeskkond**

Digitaliseerimise ja kodanikukesksete teenuste kõrval on justiitsministeeriumi prioriteediks **konkurentsivõimelise ärikeskkonna** loomine. Õiguskindlad kohturegistrid, milles sisalduvad andmed on kvaliteetsed ja ajakohased ning mille pakutavad teenused on kasutajale mugavad aitavad kujundada ettevõtjale lihtsama ja mugava tegutsemise keskkonna. Registriandmete avaldamise ja tasuta

kättesaadavaks tegemisega elavdame majandust, suurendame avaliku sektori tegevuse läbipaistvust, pakume kasulikke informatsiooni (ettevõtetele, riigiasutustele nii Eestis kui ka välisriikides), aitame tuvastada korruptsiooniriske. Toimiv ärikeskkond vajab ka tõhusat võimalust kaitsta oma õigusi. Kohtumenetlus peab olema osalistele arusaadav ning igas kohtuastmes toimuma mõistliku aja jooksul ja kvaliteetselt. Jätakuvalt on prioriteediks võitlus majanduskuritegevusega.

- **Tõhus kriminaalõigus**

Jätkatakse tegevusi, et kriminaaljustiitsüsteem oleks tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike. Kriminaalmenetlus peab olema arusaadav, st osapooltele on tagatud ülevaade protsessist, nende õigustest ja kohustustest. Viime ellu tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust, toetame kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine). Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist. Keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod.

- **Õigushariduse kvaliteet**

Jätkatakse tööd ning diskussioone õigushariduse kvaliteedi tõstmise teemal, et tagada reguleeritud õiguselukutsete järelkasv, õigushariduse kvaliteet ja õigusteaduse kestlik areng. Tartu Ülikooli ning Eesti Teaduste Akadeemiat toetatakse seadusest tulenevate ülesannete täitmisel. Jätkub 2022. aastal käivitatud kriminaalõiguse stipendiumiprogramm eesmärgiga toetada kriminaalvaldkonna juristide järelkasvu.

Meede ja programmi tegevused

Meetme mõõdikud on identsed programmi mõõdikutega, mistõttu on need lisatud programmi tutvustuse juurde.

Meede	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Meetme eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.
Meetme kirjeldus:	Meetme raames kujundatakse ja viiakse ellu justiitsvaldkonna poliitika, toetatakse põhitegevust, arendatakse vajalikke infotehnoloogilisi lahendusi. Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programmi eesmärkide saavutamiseks on viis tegevust: õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine; kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus; karistuse täideviimise korraldamine; õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine; kesksete IT-teenuste osutamine valitsemisaladele.

Programmi tegevus 1	Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine
Tegevuse eesmärk:	Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine, väärtustades põhiõigusi, riigisisese õiguskorra süsteemsust, õigusloome kvaliteeti ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda. Õiguspoliitikat kujundatakse ja viiakse ellu avaliku õiguse, eraõiguse, intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas. Õigusloome alal tagatakse ühtlane ja kvaliteetne korraldus ning tase.

Tegevuse kirjeldus:	<p>Tegevuste elluviimisel peetakse läbivalt silmas demokraatiat ja sõnavabadust. Painslikult, kaasavalt ja efektiivselt haldustegevuse tagamiseks analüüsitakse halduskohtu- ja haldusmenetluse kaasajastamise vajadust, samuti korrastatakse ja kaasajastatakse riikliku järelevalve ning korralduste regulatsiooni. Inim- ja kodanikuõiguste kaitse tuleb tagada infotehnoloogia (sh tehisintellekti) kasutusele võtmisel. Läbiva tegevusena luuakse võimalusi inimeste laiemaks kaasamiseks ja informeerimiseks erinevatel ühiskonnaelul teemadel (nt õigusloome protsess).</p> <p>Isikuandmete kaitse regulatsiooni rakendatakse avalikus ja erasektoris nii, et see sobib infoühiskonnale ja arvestab ka teabevabadusega. Eelnevaga seonduvalt on vaja rõhutada Andmekaitse Inspektsiooni (AKI) suutlikkust oma ülesannete täitmisel, mis tähendab ametnike kompetentsi arendamist, eeskätt tehnoloogiaalaste teadmiste vallas, aga ka toetatavate tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu.</p> <p>Ühiskonna edasiliikumisel muutuvad nii kohtumõistmine kui ka ootused kohtumõistmisele. Järgnevalt tuleb analüüsida ja vajadusel edendada kohtumenetluse regulatsioone, et need toetaks vaidluste ökonoomset ja õiget lahendamist. Koos sellega peab olema tagatud kvaliteetne täitemenetlus.</p> <p>Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamiseks tuleb senisest enam rõhutada vaidluste kohtuvälise lahendamise võimalusi (lepitus, vahendamine, asjatundja arvamus, vahekohtud).</p> <p>Ühiskonna sujuvaks toimimiseks on vaja jälgida ühingu- ja maksejõuetusõiguse sobitumist kaasaja muutuvasse keskkonda, et see arvestaks majandusarengutega ning samas pakuks stabiilset õigusraamistikku. Konkurentsioiguses on olulisel kohal reeglite (sh õigusraamistikus sisalduvate järelevalve pädevuste) süsteemne ülevaatamine, arvestades Euroopa Liidu suuniseid. Lähimate aastate väljakutse Euroopa Liidu tasandil on konkurentsioiguse reeglite ning nende jõustamise kohandamine digiajastu tingimustele ja sellele iseloomulikele ärimudelitele.</p> <p>Õigusloome kvaliteeti aitab tagada ja edendada nii õigusloomejuristide kompetentsi pidev arendamine kui ka infotehnoloogiliste lahenduste rakendamine õigusloome vallas (õiguse koosloome keskkonna arendamine).</p> <p>Rahvusvahelises mõõtnes on muuhulgas jätkuvalt oluline pöörata tähelepanu Euroopa Liidu õigusaktidega kaasnevate mõjude põhjalikule hindamisele juba seisukohtade kujundamise faasis. Probleemidele tuleb menetluse käigus otsesõnu tähelepanu pöörata, et tagada Eesti ühiskonnale sobiliku lahenduse väljatöötamine ning ühtselt toimiv siseturg.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Õiguspoliitika valdkonnas on koostatud vajalikud seaduseelnõud ja analüüsid ⁴ <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	-	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud
Seaduseelnõu koostamisele eelneb väljatöötamiskavatsus (VTK) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	34%	70%	70%	70%	70%

⁴ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaanist, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesannetest seadvatest dokumentidest.

Õigusloome kesksete koolituste arv aastas (teemakoolituste arv) <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	4 teemal kokku 5 koolitust	1	1	2	2
Õigusloome toimub õiguse koosloome keskkonnas	I etapi raames valminud süsteemi üldine struktuur (MVP) ja alustatud MVP piloteerimist	Etapid II ja III viiakse lõpule. Riigikantsel ei (VIIS) ja Riigikogu liidestatakse.	Etappide I-III ja Riigikogu arenduse rakendamise	Süsteemi täiendamine poliitika-kujundamist toetavate abivahenditega (vastavalt projektikaardile)	Süsteemi täiendamine poliitika-kujundamist toetavate abivahenditega (vastavalt projekti teekaardile)

Programmi tegevus 2	Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine				
Tegevuse eesmärk:	Õiguspoliitika intellektuaalse omandi valdkonnas on kujundatud ja elluviidud.				
Tegevuse kirjeldus:	<p>Koos ühiskonna pideva muutumisega on järjepidevalt kasvanud immateriaalse vara - leiutised, ärisaladused, kaubamärgid, autoriõigusega kaitstud teosed – osatähtsus igapäevaelus. Neid ohustab üha enam infotehnoloogia ja teiste uute tehnoloogiate (nt 3D-printimine) areng, mistõttu on vaja immateriaalsele varale tagada järjepidev ja kaasaegne kaitse. Teadmispõhise ja innovaatilise ettevõtluskeskkonna toetamiseks tuleb tagada ettevõtjate nõustamine intellektuaalse omandi küsimustes, kiire ja tõhus intellektuaalomandi registreerimismenetlus ning vaidluste kiire kohtueelne lahendamine. Patendiametist tuleb kujundada tänapäevane intellektuaalomandi kompetentsikeskus, mis oleks suuteline panustama valdkonda ka rahvusvahelisel tasandil.</p> <p>Üha suureneva rahvusvahelise (sh Euroopa Liidu tasandi) koostöö tingimustes tuleb tagada suutlikkus sellesse erinevates formaatides piisavalt panustada, osaledes rahvusvahelises koostöös teiste riikide patendiametitega, rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonidega (WIPO ja EPO) ning Euroopa Liidu intellektuaalomandi alaste asutustega (EUIPO).</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Õiguspoliitika IO ja konkurentsioiguse valdkonnas <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud

Programmi tegevus 3	Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus				
Tegevuse eesmärk:	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ning uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike.				
Tegevuse kirjeldus:	<ul style="list-style-type: none"> Viime ellu kriminaalpoliitika põhialustes toodud tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust. Hindame kriminaalpoliitika mõjusid, mis hõlmab nii sotsioloogilisi uuringuid kui suurandmete (nt lobistidega kohtumiste andmete analüüs) ja ametliku statistika kasutamist (nt reovee seire narkoainete suhtes, retsidiivsuse seire, kriminaalstatistika analüüs ja avaldamine); keskendume korduvkuritegevuse ennetamisele: toetame kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine); tegeleme õigussüsteemi vaatevälja sattunud noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist (plaanitakse kuni 21 aastaste noorte avavanglasse paigutamist); toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist, mh vaimse tervise häire taustaga õigusrikkujatele (mobiilsed sekkumised, uued programmid); keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod. kujundame karistus- ja kriminaalmenetlusõigust, et tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatust (kriminaalmenetluse revisjon ja mitmete muude õigusaktide muudatused); toetame taastava õiguse rakendamist (taastava õiguse kontseptsiooni rakendamine, inimeste koolitamine); ohvrite huvid seame menetluses esikohale, ohvrite kaitsel hõlmatakse ka teised olulised asutused (nt meditsiinasutused). Süüdimõistetute riigi kasuks väljamõistetud summasid kasutatakse sihtotstarbeliselt kuriteoennetuses või –ohvrite toetamiseks; automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi (juhtimislauad ja andmeanalüütika, JAAK arendused); arendame infosüsteeme, kohtuekspertiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses (nt konsultandid prokuratuurides), et kriminaalpoliitika oleks tehnoloogiliselt mitu sammu õigusrikkujatest eespool. Kriminaalmenetluse tõhusamaks muutmiseks digiteeritakse õiguskaar, tõstetakse inimressursi kompetentsi ning värvatakse juurde inimesi. pöörame tähelepanu kuritegevuse tulususe vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendame vara konfiskeerimise võimekust. 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	25 982	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv	5%	<6%	<6%	<6%	<6%

Allikas: Justiitsministeerium					
Vägivaldsete surmade arv (tapmiste ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) Allikas: Justiitsministeerium	19	<15	<15	<13	<11
Menetluses osalenute rahulolu Allikas: Justiitsministeerium	43%	>40%	>45%	>45%	>50%
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta Allikas: Justiitsministeerium	168	<170	<180	<180	<180

Programmi tegevus 4	Karistuste täideviimise korraldamine
Tegevuse eesmärk:	Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Vangla peab võimalikult suurel määral peegeldama ühiskonna elu vabaduses, et vang suudaks vabanedes ühiskonnas iseseisvalt toime tulla (normaalsusprintsip). Vanglates tuleb tagada kõigi seal viibivate isikute turvalisus ning inimväärikad vangistamistingimused, sh täiskasvanulikkude otsustusõigust tagav keskkond, mis hõlbustab hilisemat ühiskonda taassisenemist. Vangistuse üks olulisemaid eesmärke on inimeste õiguskäitumisele teele suunamine, mis saavutatakse läbi erinevate taasühiskonnastavate tegevuste ning sotsiaalprogrammide. Vangla peab olema koht, kus vangidel võimaldatakse teha tasustatud tööd (sh võimalusel väljaspool vanglat) ning omandada haridust samal tasemel kui vabaduses (sh arendada digivõimekust). AS Eesti Vanglatööstus suurendab pakutava töö mitmekesisust ja mahtu, võimaldades vangidel kujundada tavaelule sarnast tööharjumust ja rütmi. Vabanemisejärgse tööhõive soodustamiseks hõivab AS Eesti Vanglatööstus igakuiselt vähemalt 248 kinnipeetavat. Kõikides vanglates võimaldatakse vangidele riigikeele õpet tasemetel A1 kuni C1. Vangide laste õiguste ja huvide tagamiseks tuleb vanglate ja riiklike lastekaitse organite vaheline koostöö muuta rutiinseks.</p> <p>Enim kuritegevust soodustavate haiguste (nt sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide) ravi ja nõustamisprogrammide läbiviimine peab olema olulisel kohal. See eeldab mh sõltuvuse hindamist kohtueelse menetluse ajal ning narkomaania, alkoholismi, seksuaalsõltuvuse ning teiste vaimse tervise häirete ravi ja nõustamise kättesaadavust abivajavatele nii vanglas kui ka väljaspool seda. Süsteemi paremaks administreerimiseks ja killustatuse vähendamiseks tuleb vanglameditiin ühendada tsiviilmeditsiiniga. Sealjuures peab olema tagatud HIV ja C-hepatiidi testimine ja ravi ning AIDS-i ravi.</p> <p>Korduvkuritegevuse vähendamiseks tuleb välismaalaste osas kaaluda välismaalase lisakaristusena riigist väljasaatmist kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga. Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusallustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu. Kriminaalhooldusametnike tasemest sõltub korduvkuritegevuse määr vanglast vabanenute ja tingimisi vabastatute hulgas. Samuti on eesmärk suurendada vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste arvu.</p>

	<p>Sotsiaalse kontrolli saavutamist vanglas soodustab nn dünaamiline turvalisus, st head suhted ja prosotsiaalne kontakt vangide ja personali vahel, mis aitavad ennetada agressiivset käitumist. Seega peab vangla töötajaskond olema kinnipeetava peamiseks mõjutajaks ning sotsialiseerijaks. Lisaks peab kriminaalhoolduse tase olema selline, mis võimaldaks saavutada töös hooldusalustega sisulisi eesmärgi ning mõjutada neid käituma õiguskäitumisele. Täiendavalt panustab vanglateenistus laiapindsesse riigikaitset ning osutab Siseministeeriumi valitsemisalale ametiabi siseturvalisuse tagamisel, mis eeldab vajalikku varustust ja väljaõpet.</p> <p>Suurendatakse digitaalsete lahenduste võimekust, kaasajastatakse infosüsteeme ja/või luuakse uusi. Paremad digitaalsed lahendused ja digitaliseeritud tööprotsessid võimaldavad ametnikel suunata oma aega rohkem inimestele ja kulutada vähem aega andmete saamisele ja kokku panemisele.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Ametniku poolt süütegude toimepanemine vangi vastu <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Vangi põgenemine vangla siseterritooriumilt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	57,3%	75%	75%	75%	75%
Pikema kui ühe aastase karistusega vangidel ning kriminaalhooldusalustel on olemas riskide maandamise tegevuskava <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	100%	100%	100%	100%	100%
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	32%	<35%	<35%	<35%	<35%

Programmi tegevus 5	Õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine
Tegevuse eesmärk:	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus ja kohturegistrite pidamine toimib usaldusväärselt ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Õigusemõistmine on Eestis sõltumatu. Keegi ei saa väljastpoolt kohtuvõimu sekkuda kohtuniku tööle. Kohtute üldkogud ise kinnitavad oma tööjaotusplaanid, millega määratakse, millised kohtunikud milliseid asju lahendavad. Täidesaatev riigivõim ei korralda kohtunike valikut, distsiplinaar- ega muid personaliküsimusi ning koolitust.</p> <p>Seadusloome ning I ja II astme kohtute eelarvestamise, tugiteenuste ja digitaliseerimise korraldamine on Eestis parlamentaarse protsessi ja poliitilise vastutuse osaks. Kohtuhalduse eest vastutav minister teeb olulisemad otsused kohtunikest enamusega Kohtute Haldamise Nõukoja heakskiidul.</p>

Kohus on ühiskonnas viimane aste õigusrahu tagamiseks. Kohtumenetlus on kulukas, mistõttu on oluline arendada ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteoennetusse. Kui juba õigusvaidlus või õigusrikkumine tuuakse kohtu ette, siis peame pakkuma kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Sel eesmärgil:

- tagame õigusemõistmise kättesaadavuse (eeskätt riigi toetatud õigusteenustega, menetlusabi võimaldamisega, digiligipääsude laiendamisega ning põhimõttega, et kohtuistung toimub üldjuhul pöörduja jaoks lähimas kohtumajas). Jälgime pidevalt kohtute töökoormuse näitajaid selleks, et üheski kohtus ega kohtuastmes ei tekiks ülekoormusest tingitud menetlusaja pikenedamist;
- süvendame kohtunike spetsialiseerumist, kohtunike töökoormuse ühtlustamiseks valmistame ette seadusemuudatuse ja digilahenduse, et hakata kohtuasju kohtuteüleselt jagama. Valmistame ette kohtupidamise ja täitemenetluse erakorralise- ja sõjaseisukorra sätteid;
- kohtute infosüsteem KIS tuleb viia üle uuele arhitektuurile, et andmed oleks taaskasutatavad ja menetlustoiminguid saaks järk-järgult automatiseerida ja muuta kohtumenetlus läbipaistvamaks ja vähendada halduskoormust. Toimub üleminek digitaalsetele kohtutoimikutele. Soovime varustada 2/3 kohtusaalidest videokonverentsiseadmetega, et võimaldada menetlusosalistel virtuaalselt istungil osaleda. Samuti tuleb kvaliteetse helisalvestise saamiseks välja vahetada kohtusaalide amortiseerunud helisüsteemid;
- aitame parandada õigusemõistmise läbipaistvust (eeskätt parem digiligipääs kohtuteabele ning selgemad ja üle menetlusliikide ühtsemad reeglid kohtulahendi, kohtutoimiku ja kohtuistungi avalikkusele);
- pöörame erilist tähelepanu neile, kes vajavad rohkem abi ja kaitset (eeskätt alaealised ja puuetega menetlusosalised);
- tagame kohtumajade turvalisuse ning digitaalse kohtuteabe kaitstuse.

Kohus on registripidajana (äriregister, kinnistusraamat jt) õiguslikult asjatundlik, usaldusväärne ja sõltumatu.

Kohturegistreid peavad kohtunikuabid, kelle ameti arendamiseks ja õiguspraktika ühtlustamiseks koondame registriasjadega seonduva Tartu kohtutesse, anname kohtunikuabi nimetamise ja distsiplinaarvõimu üle kohtutele (seni ministri pädevuses), uuendame ametikoha mehitamist (asendame mittetoimiva ettevalmistusteenistuse eksamit sisaldava konkursiga). Valmistame ette seadusemuudatuse, et tõsta kohtunikuabide palk töö väärtusele ja vastutusele vastavaks, tänase 50% asemel 65%-ni kohtuniku ametipalgast.

Arendame kohturegistrite infosüsteeme ja teenuseid ning lõimime neid teiste avaliku sektori teenustega (sündmusteenused).

Äriregistri alal vajab uuendamist majandusaasta aruannete esitamine – aruandlusdistsipliini, kasutajamugavuse ja õigusnormide osas. Kaugem eesmärk on võimaldada isetoimivat aruandlust (äriregistriga ühendatud aruandluskeskkond).

Majandusaasta aruandeid esitamata jätvate või pika hilinemisega esitavate ettevõtete arv on liiga suur. Äriühingu asutamine on kiire ja lihtne, likvideerimine ja ka lihtsalt kohustuste täitmisele (nt aruande esitamiseks) sundimine aga aeganõudev. Seda kasutavad ära saririkkujaid, kes hülgava vanu ja asutavad juurde uusi juriidilisi isikuid. See halvendab Eesti ärikeskkonda, sest pahatahtlikel on võimalus ahelasutamise abil tegutseda turul ebauusa konkurentsieelisega, jättes maha nii maksu- kui eravõlad. Äriregistri pidaja on saanud järelevalve tõhustamiseks lisaressurssi (jagades seda tegelike kasusaajate andmekogu formaalse järelevalvega) ning tõhustamas järelevalvetööd ja kommunikatsiooni.

Töötame välja võimaluse kõrvaldada kohustuste korduvad rikkujad mõneks ajaks äriühingute loomisest ja juhtimisest (ärikeelud äriregistri asjades).

E-äriregistri haldamisel ja arendamisel toimus üleminek päringutasudelt riigieelarvelisele rahastamisele. Registriandmete tasuta kasutamiseks andmine toob loodetavasti kaasa uusi nutikaid äriteenuseid, mis aitaksid kaasa ettevõtluskeskkonna läbipaistvusele.

Maksekäsu kiirmenetluses lahendatakse üle poole kohtu ette toodud tsiviilvaidlustest ning see arv kasvab kiiremini kui hagiavalduste arv. Oleme alustanud uue maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi loomisega, mis märgatavalt vähendab tehnilist tööd menetluses, suurendab automatiseeritust ja võtab järgmistes etappides kasutusele kratid.

Õigusabi osas lahendame järgmisi probleeme:

- õigusabi kättesaadavus neile, kellel on selleks rahalisi takistusi, vajab parandamist. Justiitsministeerium korraldab selleks riigi õigusabi teenust Advokatuuri kaudu (määratud kaitsjad süüteomenetluses, määratud esindajad muudes menetlustes) ning riigi toetatud esmase õigusnõu teenust konkursiga valitud lepingupartnerite kaudu. Vaja on muuta riigi õigusabi taotlemine ja määramine lihtsamaks, tasude haldamine automatiseeritumaks, laiendada esmase õigusnõu mahtu;
- vajalik on muuta digitaalsetele õigusteenustele ligipääsu kasutajasõbralikumaks ja luua juurde eneseabivõimalusi.

Tsiviiltäitevaldkonnas tegeleme järgmiste asjadega:

- loome hiljemalt 01.01.2024 ühtse riikliku täitmisregistri, mis annab täieliku ülevaate kõigist täiteasjadest (sh Maksu- ja Tolliameti omadest) ning sisaldab e-aresti lahendust, mida võlgniku ja muu menetluse osalise pangaarve automatiseeritud kontrollimiseks ja arestimiseks kasutavad lisaks täituritele ka uurimisasutused;
- täituribüroode üleminek ühisele infosüsteemile-tööplatvormile sarnaselt notariaadi e-notariga. Ühine infosüsteem tagab täituri mudeli jätkusuutlikkuse (pole vajadust luua erinevaid eraomanduses olevaid ressursimahukaid süsteeme) ja turvalisuse;
- elatisnõuete täitmine on täituribüroole tugevalt kahjumlik (väike tasu, aastatepikkune menetlus, palju lisanõudeid) ning laste suhtluskorra tagamise lahendite sundtäitmine komplitseeritud. Elatisnõuete täitmist hakatakse alates 2023. aastast toetama riigieelarvest, sest praegu on see tegevus täituribüroole tugevalt kahjumlik (väike tasu, palju lisanõudeid jne);
- osaleme Rahandusministeeriumi juhitud asutuste-vahelises ühisprojektis, mille eesmärk on vähendada võlalõksu jäänud inimeste arvu.

Pankrotivara arvelt makstavate pankrotihaldurite tasu määrad vajavad ülevaatamist ja uuendamist.

Eestis tegutsevad vaba elukutsena ka vandetõlgid, keda Justiitsministeerium on eksamineerinud õigustõlke valdkonnas. Vandetõlgi antud kinnitused on võrdsustatud notariaalse kinnitamisega. Vandetõlkidele on pandud riiklik ülesanne tõlkida Riigi Teatajas avaldatud seadusi ja välislepinguid. Kaalumisel on vandetõlkide avalik-õigusliku kutsekoja loomine.

Justiitsministeerium on Riigi Teataja ja Ametlike Teadaannete väljaandja. Oleme käivitanud Riigi Teataja uuendamise, et pakkuda kasutajale veelgi rohkem võimalusi õigusteabe saamiseks. Teeme Riigi Teatajas kättesaadavaks keeletehnoloogilised lahendused, sh õigusaktides määratletud terminite tähendused. Osaleme õigusterminite tõlkeaparatuuri väljaarendamisel ning Haridus- ja Teadusministeeriumi juhitud eesti keele automaatsfunktsioonide ja keske tõlkevärava väljaarendamises.

	<p>Ametlikes Teadaannetes koondame üldsuse ja kogukonna teavitamiseks mõeldud teadaanded, kus laiendame avaldatavate teadaannete hulka ja populariseerime Ametlike Teadaannete kasutamist.</p> <p>Arendame välja keskse kättetoimetamisteenuse. Menetlusedokumentide kättetoimetamist reguleerib praegu üle 80 seaduse ning selleks on loodud palju rööpseid lahendusi. Kättetoimetamise kulud on suured, sh ainuüksi kohtute postikulu oli 2022. aastal 1,2 mln eurot (ilma käibemaksuta), ning kättetoimetamise toimingud võivad olla aeganõudvad ja kaasaegseid tehnoloogilisi võimalusi ei ole piisavalt kasutatud ka selleks, et takistada kättetoimetamisest pahatahtlikult hoidumist. Probleemide lahendamiseks loome keskse tehnilise lahenduse ja seda toetavad õigusnormid.</p> <p>Konkurentsiamet on tarbija huve kaitsev ühendamet, mis teeb nii üldist konkurentsijärelevalvet kui korraldab kaheksat eriseadustega reguleeritud turgu (sh kooskõlastab monopoolsete ettevõtete hindu – näiteks elektri ja maagaasi võrgutasu, kaugkütte ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni hindu).</p> <p>Konkurentsiameti pikaajaliseks probleemiks oli alarahastus – ülesannete hulk on aastate jooksul oluliselt kasvanud, kuid ameti koosseis kahanes. Rahastamisprobleemi vähendas 2022. aasta algusest jõustunud seadusmuudatus, mille kohaselt monopolettevõtted tasuvad ametile järelevalvetasu. Ameti eelarvesse lisanduv raha võimaldab suurendada järelevalveressurssi, tõsta kompetentse ning luua uusi digilahendusi. Ametis on koostöös RIK-iga väljatöötamisel monopoolsete ettevõtete hinnaregulatsiooni automatiseeriv lahendus – SF-i rahastatud projekti "Konkurentsiamet, hinnakratt -menetlustarkvara" raames.</p> <p>2023. aastast käivitus ameti kolmas tegevussuund maksejõuetuse järelevalve näol. Pärast maksejõuetusteenistuse esmast käivitamist ning menetlusliku tööriistakasti läbiproovimist on kavas teenistuse edukuse hindamisel kasutada rahalist mõõdikut – kui palju raha saavad võlausaldajad maksejõuetusteenistuse abil tagasi.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Pikkade menetluste osakaal kohtutes <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Tsiviilasjad: HMK 19,5%; PMK –13,9%; TMK – 10,4%; VMK – 15,2%; Üldmenetlused kriminaalasjades: HMK – 16,1%; PMK – 0,0%; TMK – 18,2%; VMK – 13,0%; Haldusasjad: TlnHK – 6,5%; TrtHK – 14,2%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %
Menetlusosaliste rahulolu	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge

hinnang kohtute tööle <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>					
Kohtulike registrite menetluste läbiviimine seaduses sätestatud tähtaja jooksul <i>Allikas: Registrite ja Infosüsteemide Keskus</i>	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul
Rahulolu esmatasandi õigusabi teenusega <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul

Programmi tegevus 6	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele				
Tegevuse eesmärk:	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele on osutatud				
Tegevuse kirjeldus:	Registrite ja Infosüsteemide Keskus osutab haldusala välistele asutustele erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendustega seotud teenuseid, sh dokumendihaldussüsteemi haldamine ja arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine.				
Tegevuse mõõdik	Tegelik 2021	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)
Vastavus teenustaseme lepingule <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele

Programmi juhtimiskorraldus

Õigusriigi programmi koostamist ja täitmist koordineerib eelarve- ja strateegiatallitus koos ministeeriumi juhtkonnaga. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegia protsessiga nelja aasta lõikes ja täpsustatakse ühe aasta lõikes riigieelarve protsessi raames. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi tegevuste elluviimisesse panustavad kõik valitsemisala asutused. Tulemusinfo ja ressursside kasutamist seiratakse juhtkonna poolt jooksvalt. Programmi rakendamise kohta koostatakse igal aastal tulemusaruanne, mis esitatakse Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile. Programmi muudetakse vastavalt vajadusele.